

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

De voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

**Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat**

Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

T 070-456 0000
F 070-456 1111

Kenmerk
IENW/BSK-2025/292377

Bijlage(n)
5

Datum 19 december 2025
Betreft Verzamelbrief bodem en ondergrond

Geachte voorzitter,

Met deze brief informeer ik u over verschillende onderwerpen ten aanzien van bodem en ondergrond. De volgende onderwerpen komen aan de orde:

- Update herijking bodemregelgeving
- Stand van zaken bestuurlijke afspraken bodem en ondergrond 2023-2030
- EU-richtlijn Bodemmonitoring en veerkracht
- Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater

Modernisering (herijking) van de bodemregelgeving

Uitkomst fase 1

De herijking van de bodemregelgeving bestaat uit 2 fasen. In fase 1 van de herijking is een inventarisatie uitgevoerd naar mogelijke knelpunten uit de uitvoeringspraktijk met de toepassing van secundaire bouwstoffen, hergebruik van grond en bagger en saneringen. Op basis van knelpunten zijn verbeterpunten geformuleerd en zijn vervolgens beleidsopties afgewogen. Uitvoerbaarheid, verbetering van toezicht en handhaafbaarheid zijn daarbij belangrijk.

Met de brieven van 12 november 2024¹ en 17 april 2025² is uw Kamer nader geïnformeerd over de stand van zaken van de herijking van de bodemregelgeving en over de voorgestelde maatregelen voor saneringen. Over de voorgenomen maatregelen voor grond en bagger neem ik op korte termijn een besluit. Hierover zal ik u in het eerste kwartaal van 2026 informeren.

Met deze brief informeer ik u over de voortgang en de aanvullende maatregelen die ik wil treffen voor secundaire bouwstoffen. Deze maatregelen worden nu verder uitgewerkt. Een aantal van de maatregelen uit fase 1 van de herijking wordt meegenomen in het te ontwikkelen beleidskader dat is aangekondigd in de Kamerbrief

¹ Kamerstuk 30 015, nr. 127

² Kamerstuk 30 015, nr. 130

van 22 september jl.³. In een separate brief zal ik het beleidskader secundaire bouwstoffen nader toelichten.

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Kenmerk
IENW/BSK-2025/292377

Secundaire bouwstoffen

Uit de evaluatie van het normenkader door het RIVM die op 9 september 2024⁴ aan uw Kamer is aangeboden, is gebleken dat de geconstateerde milieuproblemen vooral veroorzaakt worden door onjuiste toepassing, toepassing van (te) grote hoeveelheden en het optreden van milieueffecten als gevolg van specifieke eigenschappen die sommige bouwstoffen hebben, zoals een hoge pH. Naast de analyse van het RIVM is een gedegen knelpuntenanalyse uitgevoerd. Bedrijfsleven en andere overheden zijn hierbij ook geraadpleegd. Uit deze analyse kwam prominent naar voren dat meer grip en meer zicht op bouwstoffen noodzakelijk is. De geformuleerde maatregelen grijpen hier op aan.

1. Kennisdocument inzake toepassen secundaire bouwstoffen

Om bestaande kennis beter te ontsluiten en beschikbaar te maken bij toezicht en handhaving wordt nu samen met medeoverheden en bedrijfsleven een kennisdocument ontwikkeld. Daarin wordt de meest relevante beschikbare kennis over secundaire bouwstoffen en de achtergronden van geldende kaders samengebracht. Dit kennisdocument voorziet in een korte termijn behoefte van belanghebbenden vanuit de overheid en het bedrijfsleven. Dit kennisdocument is in 2026 gereed.

2. Het begrip 'functionaliteit'

Er zijn meer handvatten nodig om invulling te geven aan het begrip 'functionaliteit'. Er worden grotere hoeveelheden bouwstoffen toegepast dan noodzakelijk voor de functie van een werk en worden soms toegepast terwijl dit geen functie heeft. Op grond van de regelgeving is dit niet toegestaan. IenW ontwikkelt daarom samen met het bedrijfsleven en de medeoverheden een voorbeeldenboek of checklist om meer duidelijkheid te geven over het begrip 'functionaliteit'. Dit zal in 2026 gereed zijn. Op basis daarvan wordt tevens bekeken of en op welke wijze de definitie van 'functionaliteit' zal worden aangescherpt in de regelgeving.

3. Onderzoek RIVM van pH in secundaire bouwstoffen

In de tweede helft van 2026 worden de resultaten verwacht van het onderzoek van het RIVM naar de vraag welke eigenschappen van secundaire bouwstoffen het pH-effect in combinatie met de omstandigheden van de toepassing kunnen verklaren en voorspellen.⁵ De resultaten zullen als basis dienen voor maatregelen waarin beter rekening gehouden wordt met de pH-effecten. Dit kan bijvoorbeeld middels het verduidelijken en, zo nodig, aanscherpen van toepassingseisen.

In afwachting van de uitkomsten van dat onderzoek is, specifiek voor staalslak, op 23 juli een tijdelijke regeling in werking getreden. Voor de maatregelen die specifiek zijn of worden getroffen voor staalslak wordt verwezen naar een separate Kamerbrief over dit onderwerp, die u spoedig ontvangt.

4. Het toepassen van bepaalde secundaire bouwstoffen aanwijzen als Kwalibo-werkzaamheid⁶

³ Kamerstuk 30 015, nr. 137

⁴ Kamerstuk 30 015, nr. 125

⁵ Kamerstuk 30 015, nr. 136

⁶ Kwalibo staat voor kwaliteitsborging in het bodembeheer en is een regeling die eisen stelt aan de kwaliteit en integriteit van werkzaamheden in het bodembeheer, zoals bodemsanering en monsterneming. Het doel is om de kwaliteit en betrouwbaarheid van bodemwerkzaamheden te

Uit de analyse blijkt dat er mogelijkheden zijn om de toepassingen, of de controle daarop, van bepaalde secundaire bouwstoffen als werkzaamheid onder Kwalibo aan te wijzen. De noodzaak om deze maatregel te treffen zal worden gewogen binnen het beleidskader secundaire bouwstoffen.

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Kenmerk
IENW/BSK-2025/292377

5. Registratie secundaire bouwstoffen

Registratie van de toepassing van secundaire bouwstoffen vind ik van groot belang. Uit de analyse van de herijking volgt dat een registratieplicht een goede maatregel is om hier invulling aan te geven. De maatregel wordt meegenomen in het beleidskader secundaire bouwstoffen.

Met het oog op registratie is het belangrijk dat voldoende informatie beschikbaar is over de toepassing van secundaire bouwstoffen. Ik bekijk met de bevoegde gezagen welke aanvullende informatiebehoefte er is bovenop de bestaande informatieplichten voor bodemas en immobilisaat en de in voorbereiding zijnde meldplicht voor staalslak. In de zomer van 2026 wordt uw Kamer geïnformeerd over de voortgang op dit punt. Met bovengenoemd sluit ik fase 1 van de herijking bodemregelgeving af.

Start fase 2

Inmiddels is gestart met fase 2 van de herijking. Dit betreft de meer fundamentele herziening van de bodemregelgeving. Toegewerkt wordt naar actuele en toekomstbestendige kaders voor een gezond, veerkrachtig en functioneel bodem- en grondstelsel voor de lange termijn.

Belangrijke uitgangspunten voor nieuwe regelgeving zijn meer grip, inzicht en handvatten voor toezicht in de bodemregelgeving. Ook wordt aangesloten op Europese ontwikkelingen en nieuwe wetenschappelijke inzichten. U wordt in het eerste kwartaal van 2026 nader geïnformeerd over de verdere invulling.

Stand van zaken bestuurlijke afspraken bodem en ondergrond 2023–2030

In december 2022 zijn tussen IenW, IPO, VNG en UvW voor een periode van acht jaar bestuurlijke afspraken gemaakt over samenwerking op het gebied van bodem en ondergrond, waaronder bodemsanering en verbetering van de bodemkwaliteit. U bent hierover op 21 december 2022 geïnformeerd.⁷ Op 29 december 2023 is de voortgang meegedeeld.⁸

Samenwerkingsagenda

Het opzetten van een geregelde overlegstructuur met diverse inhoudelijke werkgroepen tussen IenW en de koepels van medeoverheden heeft gezorgd voor een goed functionerende interbestuurlijke samenwerkingsagenda. De goede samenwerking is belangrijk voor de benodigde afstemming tussen alle overheden bij bijvoorbeeld het programma bodem, ondergrond en grondwater, de implementatie van de Europese bodemmonitoringsrichtlijn en de herijking van de bodemregelgeving, maar ook voor de vervolgaanpak herstelmaatregelen bodem en de aanpak van buitenproportionele opgaven. De samenwerkingsagenda stimuleert de verbinding tussen beleid en uitvoering. Partijen proberen via deze samenwerkingsagenda als één overheid te handelen op het thema bodem en ondergrond.

waarborgen door middel van een publiek-privaat systeem waarbij bedrijven gecertificeerd moeten zijn en erkend worden door de overheid.

⁷ Kamerstuk 30 015, nr. 111

⁸ Kamerstuk 30 015, nr. 120

Bodemherstelopgave

De afronding van de historische spoedlocaties loopt voorspoedig. Hierover wordt jaarlijks gerapporteerd op de website van het Informatiepunt Leefomgeving (IPLO).⁹ Van de in 2024 gerapporteerde 1.734 locaties zijn er 1.008 (58%) afgerond, 590 locaties (34%) zijn in uitvoering en bij 136 locaties (8%) moet de sanering nog starten. De huidige prognose is dat in 2027 78% is afgerond (doelstelling was 80%).

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Kenmerk
IENW/BSK-2025/292377

Tegelijkertijd erkennen alle partijen dat na het aflopen van de bestuurlijke afspraken in 2030 de bodemsaneringsoperatie niet is afgerond. Bij verschillende saneringen zijn langdurige nazorgmaatregelen nodig, in verschillende gebieden is een gebiedsgerichte aanpak van grondwaterverontreiniging in uitvoering en bij toekomstige woningbouwactiviteiten binnen bebouwd gebied zullen bodemverontreinigingen, die niet spoedeisend zijn, worden aangepakt. Ook dienen zich nieuwe uitdagingen aan, zoals bodemverontreiniging als gevolg van het gebruik van PFAS-houdende producten. Dit alles vraagt om een voortzetting van de samenwerking. Voor de aanpak van PFAS-verontreinigingen wordt vanuit de samenwerkingsagenda een gezamenlijke aanpak ontwikkeld, waarbij tot en met 2030 wordt ingezet op het inventariseren van de opgave en het aanpakken van de locaties met de hoogste prioriteit. Daarbij worden de lessen van de succesvolle aanpak van spoedlocaties meegenomen. De aanpak wordt door een werkgroep van de gezamenlijke overheden gecoördineerd. Vanaf dit jaar worden de PFAS-aandachtlocaties meegenomen in de jaarlijkse monitoring waarin aan de bevoegde overheden gevraagd wordt welke voortgang van de aanpak van spoedlocaties er in het afgelopen jaar is geweest.

Financiering van de bodemherstelopgave

Op basis van de bestuurlijke afspraken is in 2024 de Tijdelijke regeling uitkering bodem 2024-2030, hierna regeling, opgesteld. Met deze regeling worden gemeenten en provincies ondersteund met budget voor de aanpak van bodemverontreiniging vanuit hun taak als bevoegd gezag voor bodemsanering. Het gaat om situaties waarbij sprake is van bodemverontreiniging met onaanvaardbare risico's voor mens, ecologie of verspreiding van de verontreiniging naar het grondwater en waarbij er geen aansprakelijke partijen zijn voor de financiering van de aanpak.

In het kader van de maatregel in het Regeerprogramma om specifieke uitkeringen (SPUKs) om te zetten tot fondsuitkering¹⁰, is eveneens een budgetkorting van 10% doorgevoerd. Die korting zal geen gevolgen hebben voor het aantal saneringen, mogelijk wel voor de periode waarin die afgerond worden.

Binnen de bestuurlijke afspraken zijn er alleen voor de historische spoedopgave tijdgebonden afspraken opgenomen. Er is in de budgetplanning rekening gehouden met de aanpak van de historische spoedopgave. Aan het begin van de programmeerperiode is er relatief meer budget gereserveerd. Uit de monitoringsrapportage van de voortgang van de aanpak van bodemverontreiniging met onaanvaardbare risico's 2024, lijkt er mede daarom op dit moment voldoende budget voor specifiek dit deel van de aanpak van bodemverontreinigingen. Dit neemt niet weg dat in de komende jaren sprake kan zijn van budgetspanning. Zo is een van de belangrijkste opgaven die ook na 2030 doorloopt de aanpak van bodemverontreiniging met PFAS.

⁹ <https://iplo.nl/@154478/monitoring-bodemsanering-aanpak-spoedlocaties-2004/>

¹⁰ Op 17 april 2025 (Kamerstuk 30 015, nr. 130) heb ik u geïnformeerd dat de regeling in 2026 wordt behouden. Naar verwachting kan volgend jaar gekeken worden naar de mogelijkheid om de regeling om te zetten tot een bijzondere fondsuitkering. Een instrument dat de decentralisatie-uitkering zal vervangen na de voorgenomen wijziging van de Financiële verhoudingswet.

Voor de komende aanvraagronde in februari 2026 wordt een bedrag van 109 miljoen euro beschikbaar gesteld.¹¹ Om te zorgen dat het beschikbare bedrag goed aansluit bij de behoefte van de bevoegde overheden is tot oktober van dit jaar een vrijblijvende inventarisatie uitgevoerd. Hieruit bleek dat bevoegde overheden van plan zijn ca. 70 miljoen euro aan te vragen. De ervaring leert dat door veel overheden relatief kort voor de aanvraagperiode wordt besloten over het indienen van aanvragen. Daarom is de verwachting dat het uiteindelijk aangevraagde bedrag in de buurt van het ter beschikking gestelde budget zal liggen.

Toekomstbestendige nazorg

Binnen het Nederlandse bodemherstelbeleid is sinds 1987 veel aandacht voor chemische bodemverontreiniging en het (door saneren) beheersen van de risico's voor mens en/of milieu. Voorafgaand en naast de aanpak van historische spoedlocaties zijn de afgelopen decennia veel verontreinigde locaties functioneel gesaneerd. Dit betekent dat een locatie geschikt is voor het beoogde gebruik. Daarbij kan het zo zijn dat een deel van de bodemverontreiniging achterblijft.

Eventuele potentiële resterende risico's worden met actieve en of passieve maatregelen beheerst, de zogenaamde nazorg. Ook bij voormalige stortplaatsen is vaak sprake van nazorg. In het kader van toekomstbestendige nazorg wordt gewerkt aan het op de lange termijn borgen van nazorg en het bevorderen van oplossingen voor nazorglocaties en voormalige stortplaatsen die bijdragen aan de ruimtelijke behoefte van maatschappelijke opgaven, zoals de woningbouwopgave en de energietransitie. Daarnaast is er aandacht voor innovatie, zoals biobased solutions, die er mede voor moeten zorgen dat toekomstige kosten voor nazorg verminderen. Om een beeld te krijgen bij de aantallen en ruimtelijke potentie is een onderzoek uitgevoerd dat u hierbij wordt aangeboden.

Uit het onderzoek blijkt dat er in Nederland ca. 26.000 nazorglocaties zijn met een oppervlakte van ca. 43.000 ha. Daarnaast vindt er ook nazorg plaats bij ca 9.800 voormalige stortplaatsen. De oppervlakte hiervan beslaat ca. 29.200 ha. Het ruimtebeslag is dus groot en daarmee ook de potentie die deze locaties hebben voor herontwikkeling. Het rapport wordt gedeeld en besproken met gemeenten en provincies om gezamenlijk te bepalen hoe invulling gegeven kan worden aan toekomstbestendige nazorg op lokaal niveau en om te bepalen hoe de ruimtelijke potentie waar mogelijk benut kan worden voor maatschappelijke opgaven, zoals woningbouw.

Kennis

In de bestuurlijke afspraken bodem en ondergrond 2023-2030 is afgesproken dat betrokken overheden inzetten op kennisontwikkeling en kennisdoorwerking. Doel hiervan is om bodem en ondergrond beter mee te wegen in besluiten over de fysieke leefomgeving en zo toekomstbestendige keuzes te maken. De afspraken zijn voor de periode 2025-2030 concreet gemaakt.

In totaal wordt 4,32 miljoen euro uitgetrokken om op provinciaal niveau een kennisfunctie in te richten. Het beoogde effect is dat in een regio aanwezige kennis en data op het gebied van bodem en ondergrond actiever gedeeld worden en dat noodzakelijke kennisvragen benoemd en (waar mogelijk regionaal) geprogrammeerd worden. Samenwerking tussen provincie, gemeenten en waterschappen in de

¹¹ Deze is op 27 november jl. gepubliceerd, Stcrt. 2025 nr. 40304 en 40305

betreffende provincie is hierbij van belang. Het staat provincies vrij om samen met de andere overheden een vorm te kiezen die het beste past bij de lokale en regionale behoeften. Op landelijk niveau wordt een programmeertafel ingericht, waar landelijke en regionale kennisvragen op het gebied van bodem en ondergrond bijeengebracht en geprioriteerd worden. Deze tafel doet een voorstel voor de kennisprogrammering en daarmee de besteding van beschikbare kennismiddelen binnen de bestuurlijke afspraken. IenW organiseert deze programmeertafel namens de partijen en heeft daarnaast een rol in het faciliteren van kennisdeling.

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Kenmerk
IENW/BSK-2025/292377

Bij deze versterking van de kennisinfrastructuur worden de ervaringen van eerdere pilots rond de opbouw van regionale kennisnetwerken betrokken.

Kennis- en Innovatieprogramma PFAS

Onderdeel van de beschikbare kennismiddelen is het opzetten van een Kennis- en Innovatieprogramma PFAS. U bent over dit voornemen eerder geïnformeerd.¹² Voor dit programma is 11 miljoen euro gereserveerd binnen de bestuurlijke afspraken. De geplande looptijd is vijf jaar. Overheden, wetenschap en bedrijfsleven zullen gecoördineerd samenwerken aan de benodigde innovatie en kennisontwikkeling met het doel deze kennis en innovatieve technieken ook in de praktijk toe te passen. Het programma zal zich richten op het beter mogelijk en goedkoper maken van de afbraak en verwijdering van PFAS uit het water-bodemsysteem. In het Kennis- en Innovatieprogramma PFAS worden drie onderdelen onderscheiden: netwerkmanagement, kennisdeling en innovatie. De eerste twee onderdelen zullen per 1 januari 2026 ingevuld worden door RWS. Voor het bevorderen van de ontwikkeling van innovatieve technieken door het verstrekken van subsidies zijn dit najaar met aantal geselecteerde partijen gesprekken gevoerd. In een volgende verzamelbrief bodem en ondergrond zult u hierover nader worden geïnformeerd.

Het netwerkmanagement en het delen van kennis zijn belangrijk om de geleerde lessen te delen met een groot publiek. Vooruitlopend op het Kennis- en Innovatieprogramma PFAS is al een aantal projecten ondersteund met SPUKs uit de bodemmiddelen waarbij veel (praktische) kennis is ontwikkeld. Een overzicht hiervan is eerder aan Uw Kamer meegedeeld.¹³ Daarnaast zijn er ook veel internationale initiatieven rond kennisontwikkeling, onder meer in Vlaanderen en in Denemarken. De resultaten daarvan worden ook bij de kennisdeling betrokken.

Monitoring

VNG heeft een onderzoek laten uitvoeren om inzicht te krijgen in de betekenis van de invoering van de Omgevingswet voor de uitvoering van de VTH-bodemtaken (vergunningverlening, toezicht en handhaving). Een volledige monitoring blijkt nu niet in te richten, onder meer omdat gegevens op verschillende manieren worden vastgelegd. Wel blijkt dat gemeenten over het algemeen prioriteit geven aan wettelijke bodemtaken en op basis daarvan andere inzet moeten prioriteren. VNG plant over deze uitkomsten met de verschillende overheden een vervolggesprek.

EU-richtlijn Bodemmonitoring en veerkracht

Op 23 oktober heeft het Europees Parlement de richtlijn Bodemmonitoring en Veerkracht met ruime meerderheid aangenomen. Het bereikte akkoord was op 29 september al bekrachtigd door de lidstaten in de Raad. Vaststelling in de plenaire

¹² Kamerstuk 30 015, nr. 122

¹³ Kamerstuk 30 015, nr. 122

vergadering van het Europees Parlement was de laatste stap in het onderhandelingsproces tussen Europese Commissie, Europees Parlement en de lidstaten. Alle voor Nederland belangrijke aandachtspunten zijn in het definitieve akkoord behouden gebleven met voldoende flexibiliteit voor lidstaten voor nationale invulling die aansluit bij bestaand beleid en regelgeving. Met de vaststelling van de richtlijn is de eerste Europese wetgeving op het gebied van bodem een feit, 50 jaar na de eerste EU-regelgeving op het gebied van water. Richtlijn (EU) 2025/2360 is op 26 november in het EU-publicatieblad gepubliceerd¹⁴ en zal 16 december 2025 (twintig dagen na publicatie) van kracht worden.

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Kenmerk
IENW/BSK-2025/292377

De richtlijn bevat een aanpak voor monitoring en beoordeling van bodems met als langetermijnstreefdoel een gezonde bodem in 2050. Bodemgezondheid wordt bepaald aan de hand van niet bindende duurzame streefwaarden en operationele triggerwaarden. Bodemafdekking en bodemverwijdering zijn onderdeel van ruimtebeslag en als zodanig geen onderdeel van de beoordeling van

bodemgezondheid, maar het effect daarvan op het verlies van bodemdiensten wordt wel inzichtelijk gemaakt. Bij nieuwe bodemafdekking vraagt de richtlijn mitigerende principes in overweging te nemen, en ernaar te streven het verlies van bodemdiensten in redelijke mate te compenseren.

Met de richtlijn wordt een basis gelegd voor het werken aan een gezonde bodem. De richtlijn heeft geen bindende doelen en kent geen verplichting tot het nemen van maatregelen. De beoordeling van bodemgezondheid kan wel helpen verbetering te stimuleren door middel van bijvoorbeeld voorlichting en nader onderzoek. Wat betreft het onderdeel bodemverontreiniging richt de richtlijn zich op verontreiniging uit puntbronnen en sluit aan bij de bestaande Nederlandse praktijk.

Implementatie

Er is een start gemaakt met de implementatie van de richtlijn. Omzetting in nationale wetgeving is daarbij een belangrijke stap die drie jaar na inwerkingtreding, 16 december 2028, gereed moet zijn. De eerste monitoring moet na vijf jaar uitgevoerd zijn; de eerste rapportage aan de Europese Commissie via het nog te ontwikkelen Soil Health Portal is na 6,5 jaar. Voor het op te zetten monitoringsprogramma zal zo veel mogelijk worden aangesloten bij bestaande monitoring, zoals bijvoorbeeld het CC-NL monitoringprogramma van landbouw- en natuurbodems van LVN. Een register van (potentieel) verontreinigde locaties moet na vier jaar opgezet zijn en na tien jaar gevuld zijn met locaties. Decentrale overheden zijn via het Bestuurlijk Overleg Bodem betrokken bij de implementatie. Op Europees niveau zal de Commissie samen met de lidstaten gaan werken aan uitwisseling van praktijkvoorbeelden, aanbevelingen en richtsnoeren om de lidstaten te helpen bij de implementatie.

Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater

Het NOVI-Rijksprogramma Bodem, Ondergrond en Grondwater (BOG) geeft uitwerking aan beleidsvoornemens uit de Ontwerp Nota Ruimte (en NOVI) en structurerende keuzes uit de kamerbrief water en bodem sturend.¹⁵ U bent op 10 april 2025 geïnformeerd over het programma, via de verzamelbrief bodem en ondergrond.¹⁶ Het programma wordt nu verder uitgewerkt en er is komend jaar voorzien dat een ontwerpprogramma en een bijbehorende Milieueffectrapportage (MER) wordt opgeleverd. Gedurende de looptijd

¹⁴ <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2025/2360/oj>

¹⁵ Kamerstuk 27 625, nr. 592

¹⁶ Kamerstuk 30 015, nr. 130

van het programma is een Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) opgesteld (zie bijlage). Deze geeft aan wat er in de MER beoordeeld wordt. Op 5 november 2025 heeft de Commissie voor de Milieueffectrapportage haar reactie gepubliceerd en aan de Tweede Kamer aangeboden.¹⁷ In reactie op het verzoek van de Kamer stuur ik hiermee een reactie op het advies van de Commissie voor de Milieueffectrapportage (2025Z19517/2025D49805).

**Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat**

Kenmerk
IENW/BSK-2025/292377

Er hebben meer partijen gereageerd op de NRD. De reacties op de NRD zijn verzameld in een reactienota (zie bijlage), opgesteld als onderdeel van het MER-traject. Daarin leest u dat het merendeel van de reacties gaat over de methodiek van toetsing en over de inhoud van het te ontwikkelen programma zelf. Veel van deze adviezen nemen wij ter harte en worden gebruikt in de volgende fase, het opstellen van de plan-MER. Het beoordelingskader wordt bijvoorbeeld geactualiseerd, waarbij wordt aangesloten op de Nota Ruimte en de handreiking van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. De gevolgen van de vernatting van veenweidegebieden in relatie tot bodemdaling worden meegenomen in de plan-MER. Bodemdaling in kleigebieden is nog geen toetsbare bouwsteen voor de plan-MER en wordt opgenomen in de lange termijnstrategie van het programma BOG.

De NRD en de reactienota vormen nu de basis voor het opstellen van de plan-MER. De plan-MER wordt vervolgens gebruikt als input voor het ontwerpprogramma en als toetsing van de voorgestelde maatregelen.

Hoogachtend,

DE STAATSECRETARIS VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT – OPENBAAR VERVOER
EN MILIEU,

A.A. (Thierry) Aartsen

¹⁷ En is ook aan uw Kamer toegestuurd, Kamerstuk 2025Z21082